

NOVÉ PRÁVNÍ ZÁKLADY ČESKOSLOVENSKÉ REPUBLIKY.

I.

V programu československé vlády národní fronty Čechů a Slováků, přijatém na první schůzi vlády dne 5. dubna 1945 v Košicích se uvádí po právní stránce zejména:

I. Po více než šesti letech cizácké poroby přišel čas, kdy nad naši těžce zkoušenou vlastí vzhází slunce svobody. Na své slavné vítězné cestě na západ osvobodila Rudá armáda velkou část Československé republiky. Tak bylo umožněno, díky našemu velikému spojenci, Sovětskému svazu, že na osvobozené území se vrátil prezident Republiky a byla zde, opět na domácí půdě, vytvořena nová československá vláda . . .

Vláda při nynějším svém složení považuje své poslání za časově ohraničené. Po osvobození ostatních částí Republiky a zejména pak českých zemí bude ve smyslu ústavního dekretu presidenta Republiky na podkladě Národních výborů zvoleno a svoláno Prozatímní Národní shromáždění. Prozatímní národní shromáždění potvrdí presidenta Republiky v jeho funkci až do řádné volby a prezident jmenuje novou vládu s ohledem na přiměřené zastoupení všech složek našeho národního odboje doma i za hranicemi. Tato vláda a prozatímní Národní shromáždění připraví a provedou pak v nejkratší možné lhůtě všeobecné, tajné a přímé volby do Ústavodárného shromáždění, které vypracuje novou ústavu Republiky a položí její budoucnost na pevný ústavní základ.

V. Ve své domácí politice bude vláda vycházet ze základního článku československé ústavy, že lid je jediným zdrojem státní moci. Proto vláda bude budovat veškerý veřejný život na základě široce demokratickém, zabezpečí lidu všechna politická práva a povede neúprosný boj za vymýcení fašistických prvků.

Na rozdíl od dřívějšího byrokratického, lidu vzdáleného správního aparátu, tvoří se v obcích, okresích a zemích jakožto nové orgány státní a veřejné správy lidem volené Národní výbory. Tyto lidem volené, pod neustálou kontrolou lidu stojící a až na další lidem odvolatelné Národní výbory budou v obvodu své působnosti spravovat všechny veřejné záležitosti a dbát vedle orgánů ústředních o veřejnou bezpečnost a zřídí si podřízený jim demokratický úřednický aparát. Vláda bude svojí politikou uskutečňovat Národními výbory a plně se o ně opírat. Všechny správní a násilnické orgány a instituce, vytvořené bývalými režimy okupantů a zrádců, se zrušují. Pro prozatímní správu obcí a okresů s většinou státně nespolehlivého neslovanského obyvatelstva, budou určeny správní funkce.

Osvobozený lid vyšle do Národních výborů své nejlepší představitele, nehledě i na to, jsou-li nebo nejsou-li příslušníky některé politické strany, kteří se však osvědčili v boji proti cizáckým vetřelcům a zrádcům a svými činy dokázali a dokazují skutečné vlastenecké cítění a demokratické přesvědčení. Zároveň však bude lid a vláda bedlivě střežit, aby se do Národních výborů nevetřely živly, které spolupracovaly s okupanty, podporovaly zrádce a ve službách nepřítelů si získaly mrzké osobní výhody.

Vláda bude plně podporovat tvůrčí iniciativu a veřejnou činnost nejširších lidových vrstev. Vedle přímé účasti na správě a řízení státních a veřej-

ných záležitostí prostřednictvím Národních výborů bude lid míti právo na tvoření dobrovolných organizací různého druhu — politických, odborových, družstevních, kulturních, sportovních a jiných — a uskutečňovat prostřednictvím těchto svá demokratická práva. Při tom však nebude připuštěno, aby do těchto organizací pronikli zrádci národa, fašisté a jiní zjevní nebo zamaskovaní nepřátelé lidu.

Bude provedeno důsledné zrovnoprávnění žen ve všech oblastech politického, hospodářského a kulturního života. Bude zavedeno všeobecné volební právo mužů i žen, počínaje 18. rokem věku a rozšířeno i na příslušníky branné moci. Aktivního i pasivního volebního práva ve smyslu dekretu presidenta Republiky o potrestání válečných vinníků, zrádců a kolaborantů a ustavení lidových soudů budou však zbaveni všichni zrádci národa a pomahači nepřítelů. Zaručeny budou plně ústavní svobody, zejména svoboda osobní, shromažďovací, spolkovací, projevu mínění slovem, tiskem i písmem, domovní a listovní tajemství, svoboda učení, svědomí a náboženského vyznání. Diskriminace občanů Republiky z důvodů rasových nebude připuštěna.

VI. Vláda, jako první domácí vláda Republiky, se bude pokládat za ztělesnění česko-slovenského státního společenství, založeného na nových zásadách. Činíc konec všem starým sporům a vycházejíc z uznání Slováků jako nacionálně svébytného národa, bude vláda od prvních svých kroků důsledně se snažit, aby v česko-slovenském poměru byla uskutečněna zásada »rovný s rovným« a aby tak bylo uplatněno skutečné bratrství mezi oběma národy.

Uznávajíc, že Slováci mají býti pány ve své slovenské zemi, stejně jako Češi ve své české národní domovině, a že Republika bude obnovována jako společný stát rovnoprávných národů, českého a slovenského, vyjádří vláda toto uznání důležitými státně-politickými akty. Bude spatřovat ve Slovenské národní radě, opírající se o Národní výbory v obcích a okresech, nejen oprávněnou představitelku samobytného slovenského národa, nýbrž i nositelku státní moci na území Slovenska (moci zákonodárné, vládní i výkonné), jak to odpovídá zvláštní dohodě Slovenské národní rady s presidentem Republiky a s československou vládou v Londýně. Společné státní úkoly bude vláda, jako centrální vláda Republiky, provádět v nejuzší součinnosti se Slovenskou národní radou a se sborem slovenských národních pověřenců jako výkonným vládním orgánem Slovenské národní rady...

Nová vláda Republiky bude se starati o to, aby při ústavním řešení poměru národa slovenského a českého byly konstituovány slovenské orgány moci zákonodárné, vládní a výkonné, tak jako je má dnes slovenský národ ve Slovenské národní radě.

O budoucím rozdělení kompetence mezi orgány ústřední a slovenské dohodnou se legitimní zástupci národa českého a slovenského. V ústředních státních úřadech, institucích a v hospodářských orgánech celostátního významu bude Slovákům zabezpečeno přiměřené zastoupení co do počtu i co do významu.

II.

President republiky dr. Edvard Beneš ve svém prvním projevu v osvozené Praze na Staroměstském náměstí dne 16. května 1945 ku konci pronesl:

Ustavením vlády na našem domácím osvobozeném území jsme skončili formálně období svého boje v exilu. Státně-politicky svým návratem domů začínáme úplně nové období své vnitřní a mezinárodní politiky. Vracíme se sice k normálním zákonům politické práce doma, ale náš domov bude dále v proměně, v revolučním přizpůsobování se novým změněným poválečným poměrům a ve značném politickém kvasu. Doma, i když budeme i nadále usilovat o všestrannou národní i státní disciplínu, bude vše znovu postaveno na normální demokratický život politických stran, na základnu demokratické diskuse, na základy našich domácích konstitučních a jiných z á k o n ů a vše bude orientováno již podle příprav pro poválečný život vnitropolitický.

O tom všem budeme mluvit více v příštích týdnech a měsících. Půjde o vybudování nového politického života a postavení nového našeho domova. Bude třeba nově formovat politické strany a zredukovat jejich počet proti době předválečné, nově vytvářet poměr Čechů a Slováků a vylikvidovat zejména nekompromisně Němce v zemích českých a Maďary na Slovensku, jak se jen likvidace ta dá v zájmu jednotného n á r o d n í h o státu Čechů a Slováků vůbec provést. Heslem našim budiž: definitivně odgermanisovat naši vlast, kulturně, hospodářsky, politicky. Bude třeba dát nový ráz našemu hospodářskému a sociálnímu životu republiky, připravovat nové plánování průmyslové a zemědělské, nové plánování a rozvoj kulturní, který nám tak vandalským způsobem šest let ničil nacismus, s přesným plánem nás národně krok za krokem postupně ubíjet a ničit a nakonec nás plně jako kulturní národ vyřadit. Bude třeba důkladně zreorganizovat naši veřejnou správu a připravovat plánování nové československé armády, její dokonalé vybudování a přizpůsobení se novým poměrům. A vše to bude třeba postavit na p e v n ý p r á v n í z á k l a d nové ústavy republiky.

To vše budou naše nové veliké úkoly, to vše na nás čeká jako na ty, od nichž bude národ nyní očekávat veliký budovatelský elán a rozmach.

Já vím, že to nebude práce snadná; já vím, že se nám bude pracovat obtížněji po tom hrozném zpusťování naší vlasti a po tom neslýchaném vyplundrování všeho našeho hospodářského, průmyslového, zemědělského a kulturního života. Ale věřím ve velikou národní disciplínu, věřím ve veliké národní české a slovenské vlastenectví, věřím ve velikou a tak toužebně a vlastenecky připravovanou všeobecnou národní obnovu.

Tož všichni do nové práce, do nového, pozeňnaného, toužebně očekávaného úspěšného národního života!

III.

Ústavní dekret presidenta republiky ze dne 3. srpna 1944 o o b n o v e n í p r á v n í h o p o ř á d k u, vyhlášený pod č. 11 v Úředním věstníku československém v Londýně dne 14. listopadu 1944, zní:

HLAVA I.

○ obecných právních normách.

První oddíl.

○ předpisech domácích.

Článek 1.

(1) Ústavní a jiné právní předpisy československého státu, vydané do 29. září 1938 včetně, pocházejí ze svobodné vůle československého lidu a jsou československý právní řád.

(2) Předpisy vydané v oblasti tohoto řádu v době, kdy československý lid byl zbaven své svobody (doba nesvobody), nejsou součástí československého právního řádu. Doba nesvobody jest doba ode dne 30. září 1938 až do dne, který bude určen vládním nařízením.

Článek 2.

(1) Z vůle československé zákonodárné moci, jest na zcela přechodnou dobu i nadále používatí z předpisů, uvedených v odstavci 2 článku 1, těch, které se nepříčí svým obsahem znění nebo demokratickým zásadám československé ústavy (ústavní listiny, jejich součástí a zákonů ji měnících a doplňujících, vydaných do 29. září 1938). Naprosto jsou však z používání vyloučeny předpisy z doby nesvobody z oborů soudního práva trestního, soudního řízení trestního, práva osobního a práva rodinného.

(2) Zákonem bude stanoveno, kdy končí přechodná doba podle odst. 1.

Článek 3.

Soud nebo správní úřad, řeše určitou právní věc, rozhoduje, zda předpis z doby nesvobody vyhovuje ustanovení článku 2, odstavec 1; při tom musí uvést důvody svého rozhodnutí o této předběžné otázce.

Článek 4.

Vláda se zmocňuje, aby, dokud se nesejde Národní shromáždění, svými nařízeními používatelnost předpisů z doby nesvobody územně rozšířila nebo ji zrušila.

Druhý oddíl.

O předpisech státního zřízení zahraničního.

Článek 5.

(1) Ústavní dekret presidenta republiky ze dne 21. července 1940 o ustanovení Státní rady jako poradního sboru prozatímního státního zřízení Československé republiky (číslo 1 Úředního věstníku československého, vydávaného v Londýně, ze dne 4. prosince 1940) a ústavní dekret presidenta republiky ze dne 15. října 1940 o prozatímním výkonu moci zákonodárné (číslo 2 Úředního věstníku československého), jakož i všechny ostatní dekrety presidenta republiky, vydané podle paragrafu 2 dekretu číslo 2/1940, nejsou dotčeny předpisem článku 1, odstavec 2 tohoto ústavního dekretu, avšak podléhají spolu s nařízeními podle článku 4 dodatečnému schválení příslušnými ústavními činiteli (ratihabici).

(2) Dekrety presidenta republiky, vydané podle paragrafu 2 ústavního dekretu číslo 2/1940, pokud podle svého obsahu neplatí na dobu kratší, pozbývají další platnosti šest měsíců po dni, kdy se sejde Národní shromáždění, nebudou-li již dříve zrušeny nebo změněny, nebo jako zákony znovu usneseny a vyhlášeny.

(3) Též dekrety presidenta republiky, označené za ústavní včetně tohoto ústavního dekretu, mohou býti zrušeny nebo změněny pouhým zákonem. Tímto předpisem však není nikterak dotčeno ustanovení článku 1 zákona, kterým se uvozuje ústavní listina, číslo 121/1920, pokud jde o ústavní zákony, vydané do 29. září 1938.

(4) Nařízení, vydaná v zahraničí presidentem republiky podle paragrafu 64, odstavce 1, č. 10 ústavní listiny a vládou podle paragrafu 55 ústavní listiny, nejsou předpisem článku 1, odstavce 2 dotčena.

HLAVA II.

O rozhodnutí soudů a úřadů správních.

První oddíl.

Všeobecné předpisy o rozhodnutích soudů a úřadů správních.

Článek 6.

(1) Veškerá i právoplatná rozhodnutí soudů a veřejné správy, která byla vydána v době nesvobody, jest i tehdy, když obecná ustanovení z doby do 29. září 1938 včetně tak nepřipouštějí, na návrh stran zrušiti nebo změnití v těchto případech:

a) byla-li vydána podle předpisů, které se svým obsahem přiči znění nebo demokratickým zásadám československé ústavy (článek 2, odst. 1.),

b) směřují-li k cíli československým právem zakázanému,

c) bylo-li straně pro mimořádné poměry doby nesvobody znemožněno nebo ztíženo dostavit se k řízení nebo provést důkaz, anebo byl-li učiněn nátlak na osoby v řízení zúčastněné.

(2) Byla-li taková rozhodnutí (odstavec 1) vydána správními úřady, lze je zrušiti nebo změnit i z moci úřední.

(3) Strana může navrhnouti zrušení nebo změnu rozhodnutí podle odstavce 1 lit. a, b, c nejpozději do dvou let ode dne, kdy končí doba nesvobody (článek 1, odstavec 2). V téže lhůtě musí správní úřad oznámiti stranám, že zavedl řízení, aby se změnilo nebo zrušilo rozhodnutí z moci úřední podle odstavce 2 tohoto článku.

Článek 7.

(1) Článek 6 neplatí o úředních rozhodnutích orgánů státního zřízení zahraničního a rozsudech polních soudů, zřízených podle dekretu presidenta republiky ze dne 26. října 1940 o československých polních soudech, č. 5 Úředního věstníku československého.

(2) Lhůta k podání stížností k nejvyššímu správnímu soudu na rozhodnutí správních úřadů státního zřízení zahraničního (paragraf 14 zákona o nejvyšším správním soudě ve znění přílohy k zákonu č. 164/1937), lhůta k dovolání se nápravy ve výroku těchto úřadů o soukromoprávních nárocích (paragraf 2 zákona, jímž se provádí paragraf 105 ústavní listiny č. 217/1925) a lhůta k žádosti, aby byl podán návrh na mimořádnou obnovu polního trestního řízení (paragraf 483 vojenského trestního řádu ve znění zákona o vojenském polním trestním řízení č. 115/1937), počne jeden rok po dni, kdy končí doba nesvobody.

Článek 8.

(1) Vládním nařízením mohou být zjednodušeny platné předpisy o řízení správních úřadů, pokud jich jest používati při řízení o zrušení nebo změně rozhodnutí veřejné správy podle článku 6.

(2) Obdobné předpisy pro obor řízení soudního budou vydány zákonem. Zákonem bude zejména ustanoveno, ve kterých případech soud může žalobci (navrhovatel) svěřiti držbu věci movité neb uvésti ho v držbu věci nemovitě před rozhodnutím ve věci samé i tehdy, když nejsou splněny všeobecné předpoklady pro povolení exekuce nebo prozatímního opatření.

Druhý oddíl.

Zvláštní předpisy o trestních rozsudech a nálezích.

Článek 9.

(1) O trestních rozsudech a nálezích platí, mimo předpisy v předcházejícím oddílu obsažené, ještě předpisy tohoto oddílu.

(2) Od počátku nicotné jsou trestní rozsudky soudní a trestní nálezy správní, které byly vydány v době nesvobody, jimiž byl někdo uznán vinným a odsouzen pro skutek, který není trestný podle československého práva. Soud (úřad), řídě se obdobně předpisy o obnově řízení, vyslovuje nicotnost usnesením.

(3) Byl-li někdo v téže době uznán vinným skutkem, který jest trestný podle československého práva, byl-li však odsouzen k přísnějšímu trestu, než ukládá československé právo, jest výrok o trestu z moci úřední nebo návrhu změnit tak, aby odpovídal československému právu.

(4) Spáchal-li okupant nebo osoba s ním spolupracující v téže době čin, který jest trestný podle československého práva, a byl-li zproštěn obžaloby pro tento skutek, nebo byl-li mu uložěn trest nižší než ukládá československé právo, jest rozsudek k návrhu veřejného žalobce zrušiti a provésti nové trestní řízení.

Článek 10.

(1) Byl-li v době nesvobody někdo odsouzen trestním soudem anebo správním úřadem pro skutek, trestný podle československého práva, jest odsuzující rozsudek (náleze) k návrhu zrušiti, byl-li čin spáchán s úmyslem, aby pachatel přispěl k osvobození Československé republiky.

(2) O návrhu rozhoduje soud (úřad), řídě se obdobně předpisy o obnově řízení.

Článek 11.

(1) Jsou-li osvědčeny okolnosti, které odůvodňují návrh, aby byla vyslovena nicotnost odsuzujícího rozsudku (nálezu) podle článku 9, odstavec 2, anebo návrh na zrušení rozsudku (nálezu) podle článku 10, jest odsouzeného ihned propustit z vazby.

(2) Totéž platí v případech článku 9, odstavec 3, je-li osvědčeno, že dosavadním výkonem trestu je odykán trest, který ukládá československé právo.

(3) Veřejný žalobce, doví-li se o okolnosti, jež může návrh ve prospěch odsouzeného odůvodnit, jest povinnen ihned podati příslušné návrhy sám.

HLAVA III.

Výhrada zvláštních předpisů.

Článek 12.

Zákon zvlášť stanoví, jak budou odčiněny škody vzniklé důsledkem mimořádných poměrů doby nesvobody a jak budou upraveny případy, ve kterých není možno, nebo v zájmu hospodářské a sociální obnovy není účelno vrátit se k původnímu stavu.

HLAVA IV.

O soudech a úřadech zřízených v době nesvobody.

Článek 13.

(1) Vláda stanoví nařízením, které ze soudů a správních úřadů, zřízených v době nesvobody, a v jakém rozsahu, dočasně úřadují.

(2) Spisy soudů a správních úřadů, zřízených v době nesvobody k výkonu soudnictví a veřejné správy na území Československé republiky, o nichž nebylo učiněno rozhodnutí podle předchozího odstavce, jest bez prodlení odevzdati československému soudu nebo úřadu pro věc místně a věcně příslušnému.

HLAVA V.

Předpisy závěrečné.

Článek 14.

(1) Tento ústavní dekret nabývá platnosti dnem vyhlášení.

(2) Provedením tohoto ústavního dekretu pověřuji se všichni členové vlády.

Ohledně publikování tohoto dekretu ve Sbírce zákonů a nařízení viz Ústavní dekret presidenta republiky ze dne 23. června 1945, č. 22 Sb. o vyhlášení právních předpisů, vydaných mimo území republiky Československé.

† Jaromír Sedláček.*)

VÝVOJ PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ O SELSKÝCH USEDLOSTECH V ČECHÁCH A NA MORAVĚ OD POLOVICE XVIII. STOLETÍ.

I.

Za panství obecného práva byla s vlastnictvím půdy spjata soudní a správní moc. V zemích českých — ostatně bylo tomu podobně i na jiných územích — soudní a správní moc příslušela lidu svobodnému, jímž byla šlechta, držitelé církevních beneficí, konečně sta-

*) Tento článek, určený původně pro francouzskou revui, dal nám prof. Dr. Sedláček k dispozici již před delší dobou. K uveřejnění dochází až po tragické smrti prof. Sedláčka při náletu na Brno dne 12. dubna 1945. Ocenění vědecké činnosti prof. Sedláčka přineseme v příštích číslech. — Pozn. redakce.